

ROCKENBAUER ZOLTÁN

Közép- és kelet-európai művészet Párizsból

École de Paris – kiállítás a Zsidó Múzeumban

„Bah! Itt alig volt Modigliani, két olaj és néhány rajz összesen” – morgott N. a tárlatról kifelé jövet, de G. azonnal tromfolt: „Öregem! Modiglianit ismered. Örülj, hogy most felfedezhetted magadnak Soutine-t vagy a 3K-t: Krémègne-t, Kislinget és Kikoïne-t! Hogy végre együtt láthattad velük a magyarokat, Csákyt, Tihanyit, Czóbelt, Réth Alfrédot és Farkas Istvánt!”

Bizony, túlontúl rafinált a cím: *Modigliani, Soutine és montparnasse-i barátai* – a Magyar Zsidó Múzeum idei kiállításán *valójában* az École de Paris kiválóságai adtak randevút. Úgy tűnik, a legjobbkor. Hasonló kiállítás legutóbb Párizsban volt látható a Musée d'Art Moderne-ben 2000–2001 fordulóján, amikor a művészettörténészek először tettek komoly kísérletet arra, hogy feltérképezzék, mit is jelentett a huszadik századnak a Párizsi Iskola. Persze nem mindegy, milyen elvárásokkal indul az ember tárlatot nézni. Ha valaki paradicsomos makarónira készíti a gyomrát, okozhat csalódást, ha lazacot szervíroznak neki. Modigliani neve túlságosan is csalogató a plakátokon. Sokakat megejtett egykor a sármos Gérard Philipe az éhező festő szerepében, és e fekete-fehér film óta a nagyközönség számára Modigliani a meg nem értett festőzseni, a párizsi bohém megtestesítője. Ő, aki inkább belehal a nyomorba-éhezésbe, de nem tűri, hogy művészetét „árúvédjeggyé” zülesszék lelketlen alkuszok. Megkísért a gondolat: ha Van Gogh nem vágja le saját fülét, talán nem is lenne ma ennyire népszerű? Az önpusztítás, elmebaj, gyilkos kór és sok egyéb romlás – lángoló tehetség kísérelőjeként – esztétikumká nemesül. Borzongató többlet, amely még képes a művészet erejére irányítani az ezredforduló emberének rövid híreken lecsiszolt figyelmét.

Két évvel ezelőtt, a franciaországi magyar évad, a MagyART idején, félig-meddig annak viszonzásaképpen Chagall-tárlat nyílt a budapesti Zsidó Múzeumban. Sorok kígyóztak nap mint nap a Dohány utcában: emberek százai váraкоztak és vágyakoztak, hogy láthassák a Vityebszkből két ízben is Párizsba szökött mester angyali képeit. Most, 2003-ban a magyarországi FranciART keretében a Zsidó Múzeum és a Francia Intézet együttműködése egy újabb, témáját tekintve még izgalmasabb tárlattal lepte meg a magyar közönséget. A közvetlen apropót a nevezetes párizsi műteremház,

a La Ruche alapításának 100. (az idén már 101.) évfordulója szolgáltatta. Mert a Ruche francia és zsidó, magyar és európai egyben. Hogy miként? Végző soron erről szólt ez a tárlat.

A Kaptárt Alfred Boucher szobrász, az 1889-es világkiállítás aranyérmese és sok egyéb rangos díj büszke tulajdonosa álmodta a passage Dantzig sarkára. Lelkes híve lévén Fourier utópista írásainak, 1900-ban megvásárolta a Vaugirard utcai műterméhez közel eső területet azzal a szándékkal, hogy ott művésztelepet létesít. Amolyan művészfalanszter-félét. Az ember tragédiáján nevelkedett magyar olvasó most persze visszahőköl a gondolatra, és a széklábat faragó Michelangelo kiábrándító víziója jelenik meg szeme előtt, ám Boucher éppen hogy nem az uniformizálás, hanem a szabadság honát teremtette meg a Montparnasse-on. Mivel abban az esztendőben zajlott az új évszázadot köszöntő párizsi világkiállítás, kapóra jött számára, hogy a csinos pavilonok kalapács alá kerültek az Expo lebontása után. A szobrász megvásárolta a bordeaux-i borok házát, amelyet nem kisebb személyiség, mint maga Gustave Eiffel tervezett, ebből lett a művésztelep központi épülete. A perui pavilon, valamint az Asszonyok pavilonja és más épületekből származó elemek felhasználásával 1902-re elkészült műteremegyüttes a hangzatos „Villa Medici” nevet kapta, és miniszteri jelenlét mellett nagy csinnadrattával nyitották meg. A 140 műtermével közel kétszáz művészt befogadni képes műteremházat aztán igen hamar átkeresztelték a kevésbé fellengzős La Ruche (A Kaptár) névre. Mi tagadás, e sok szempontból kezdetleges faépítményre sokkal inkább ráillett ez az elnevezés, mint a Villa Medici. Sajátos körkörös szerkezete, amelyben belső rotunda fogta össze a tortaszelet formájú műtermeket, lakottan va-

Alfred Boucher (1900 körül)

Amadeo Modigliani: Viking Eggeling portréja. 1916

Chaïm Soutine: Pulyka vörös téglafal előtt. 1924